

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@bua.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Urgent boek over de ongetemde geopolitieke macht van big tech

door **Diederick van Wijk** De auteur is fellow bij het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA.

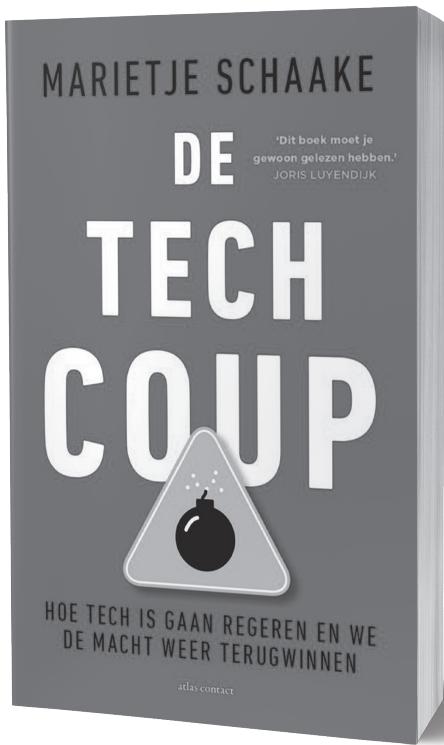
In 2022 spreekt de CEO van Palantir Technologies in het geheim af met de president van Oekraïne, Volodymyr Zelensky. Hij is de eerste CEO van een groot westers bedrijf die in de oorlog naar Kyiv afreist. In de bunkers van het presidentiële verblijf legt Alex Karp uit hoe data en kunstmatige intelligentie Oekraïne kunnen helpen in de strijd tegen Rusland. De excentrieke Karp weet Zelensky te overtuigen en inmiddels is Palantirs technologie een fundamenteel onderdeel van de doelwitbepaling van de Oekraïense krijgsmacht. De software bewijst zijn waarde verder ook buiten het slagveld, bijvoorbeeld bij het opsporen van landmijnen en het verzamelen van bewijs voor oorlogsmisdaden. In een interview omschrijft Karp het als een kans om Palantirs missie te vervullen: ‘defend the West’ en ‘scare the fuck out of our enemies’.¹

Ongekende macht

Het verhaal van Palantir, opgericht door Silicon Valley-veteraan Peter Thiel, illustreert treffend hoe big tech is geëvolueerd tot een geopolitieke macht. Sinds de oprichting in 2008 heeft Palantir zich bewezen in Amerikaanse defensie- en inlichtingendiensten,

waar het bedrijven en overheden wereldwijd assisteert bij het analyseren en voorspellen van dreigingen. De Britse overheid bijvoorbeeld gebruikte Palantir om gezondheidsdata te analyseren tijdens de COVID-19-pandemie, terwijl het Wereldvoedselprogramma van de Verenigde Naties er hongercrisissen mee voorspelt en Europol het inzet om voortvluchtigen op te sporen. Ondanks deze successen blijft Palantir omgeven door controverses. Van beschuldigingen van mensenrechtenschendingen in samenwerking met de Amerikaanse immigratiedienst ICE, tot een plan uit 2010 om WikiLeaks te ondermijnen met desinformatie – de ethische grenzen van het bedrijf zijn geregeld onderwerp van kritiek.

Palantir is slechts een voorbeeld van hoe technologiebedrijven van vandaag zijn uitgegroeid tot ongekende machthebbers. Van oorlog tot pandemie en van opsporing tot grensbeheer: techbedrijven lijken de plekken in te nemen waar staten vaak het overzicht verliezen. CEO's als Elon Musk, Mark Zuckerberg, Sam Altman en Sundar Pichai zijn zo invloedrijk geworden dat hun beslissingen de digitale infrastructuur en publieke ruimte van onze samenleving

Marietje Schaake

De tech coup. Hoe tech is gaan regeren en we de macht weer terugwinnen

Atlas Contact | 2024 | 384 pp. | € 27,99 | ISBN 9789045046624

bepalen. Maar deze concentratie van macht vormt ook een bedreiging, stelt Marietje Schaake in haar laatste boek *De tech coup*. Schaake, voormalig lid van het Europees Parlement en nu directeur van Stanford University's Cyber Policy Center, schetst hoe techbedrijven essentiële publieke functies hebben overgenomen, vaak met de instemming van politici die de sector ongemoeid hebben gelaten. Dit heeft geleid tot een systeem waarin bedrijven steeds meer macht uitoefenen zonder publieke verantwoording.

Hands-off

Schaake begint haar analyse bij de idealen van de vroege internetpioniers, zoals Vint Cerf en Tim Berners-Lee, die ooit een open en vrije digitale wereld

voor ogen hadden. Deze idealen hebben echter moeten plaatsmaken voor de monopolistische belangen van big tech. Dankzij een *hands-off*-benadering van overheden, met name in de Verenigde Staten, zijn technologiebedrijven uitgegroeid tot mondiale spelers die vaak meer macht en invloed hebben dan de regeringen zelf. In de loop der jaren heeft deze afwezigheid van regulering geleid tot een systeem waarin bedrijven de macht over publieke voorzieningen en essentiële infrastructuur hebben gecentraliseerd, zonder dat er publieke controle op hen is.

Een nuttig concept dat Schaake introduceert is de *stack*, een verzameling van kernonderdelen zoals microchips, onderzoekers en datacenters die de ruggengraat vormen van onze digitale infrastructuur. Deze basis van

de digitale samenleving is kwetsbaar voor geopolitieke risico's. Zo worden microchips grotendeels geproduceerd door een paar bedrijven, waaronder TSMC in Taiwan, een land dat gevoelig ligt in internationale betrekkingen. Bovendien loopt bijna al het wereldwijde internetverkeer via onderzeekabels, die potentiële doelen zijn in een conflict. Schaake benadrukt dat de controle over deze infrastructuur bij private partijen ligt, wat grote kwetsbaarheden creëert, zoals bleek uit de ransomwareaanval op Colonial Pipeline in de VS in mei 2021. Dit incident maakte pijnlijk duidelijk dat hoe modern onze infrastructuur ook is, deze toch kwetsbaar voor digitale dreigingen blijft.

In plaats van burgers te empoweren, hebben technologieën geleid tot een erosie van burgerrechten

Schaakes zorgen strekken zich ook uit tot andere onbeheersbare technologieën, zoals cryptovaluta. Deze digitale valuta's, aanvankelijk geprezen om hun belofte van financiële decentralisatie, vormen volgens haar een bedreiging voor overheden door hun volatiele karakter en het risico op financieel misbruik. In plaats van burgers te empoweren, hebben technologieën zoals gezichtsherkenning en *data brokers* juist geleid tot een erosie van burgerrechten, waarbij big tech de macht heeft gegrepen.

Geopolitiek

De technologische machtsconcentratie heeft daarnaast een geopolitieke dimensie. Westerse democratieën hebben

technologie omarmd in de hoop op vooruitgang en meer vrijheid. Maar landen zoals China hanteren technologie met een tegenovergesteld doel. China onderhoudt nauwe banden met bedrijven als Huawei, Tencent en Alibaba en heeft technologie als instrument voor staatstoezicht en stabiliteit ingezet. Door de zogenoemde Digitale Zijderoute exporteert China deze technologie naar landen in Afrika en creëert daarmee strategische afhankelijkheden. Dit autoritaire model, waarin internetsoevereiniteit centraal staat, biedt een aantrekkelijk alternatief voor landen die westerse waarden afwijzen en zet democratische landen onder druk om strategisch na te denken over hun benadering van technologie.

De EU speelt een cruciale rol in het reguleren van technologiebedrijven en kan dienen als wereldwijde standaardzetter. Met wetten zoals de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) en de AI-wet heeft de EU een sterke reputatie opgebouwd als leider op het gebied van technologische regelgeving, die zowel innovatie beschermt als publieke waarden centraal stelt. De AI-wet is een ambitieus voorbeeld van deze aanpak, en toont aan dat de EU probeert niet alleen de risico's van technologie te beheren, maar ook democratische principes te waarborgen.² Schaake pleit ervoor dat de EU verder moet gaan door transparantie en publieke verantwoording te verankeren in haar beleid. Alleen door heldere en afdwingbare standaarden kan Europa op lange termijn weerstand bieden tegen het groeiende technologische overwicht van bedrijven, evenals aan autoritaire digitale modellen, zoals dat van China. Zo kan de EU met haar pragmatische aanpak

niet alleen een digitale binnenmarkt creëren, maar ook een blauwdruk voor andere democratische landen bieden in het streven naar een verantwoord en democratisch technologisch ecosysteem.

Tegelijkertijd is het zogenoemde Brussel-effect – de macht van de EU om wereldwijde standaarden te zetten – geen wondermiddel. Europa blijft technologisch afhankelijk van anderen, met name van de Verenigde Staten. Schaake laat overtuigend zien hoe kwetsbaar deze afhankelijkheid ons maakt, aangezien de VS stevig verankerd is in de digitale stack en zich steeds bewuster wordt van de geopolitieke macht die dit oplevert. Tijdens zijn eerste regeringsperiode maakte Donald Trump gretig gebruik van deze strategische voordelen, en dit zal in zijn tweede termijn niet anders zijn. De suggestie van toekomstig vicepresident J.D. Vance dat NAVO-steun ter discussie kan staan als de EU platforms zoals X (voorheen Twitter) wil reguleren, onderstreept hoe politiek en technologische macht steeds verder verstrengeld raken.³

Zonder stevig ingrijpen zal big tech, versterkt door geopolitieke rivaliteit, een onomkeerbare machtspositie verwerven die democratische instituties bedreigt. Schaake pleit daarom voor een ambitieuze aanpak waarin Europa niet alleen regulering inzet, maar ook echte strategische soevereiniteit opbouwt. Controle over essentiële digitale

infrastructuur en bescherming tegen externe invloeden moeten hierbij centraal staan. Door transparantie, publieke verantwoording en internationale samenwerking te verankeren, kan Europa niet alleen een verdedigingslinie opwerpen tegen de groeiende macht van big tech en autoritaire digitale modellen zoals dat van China, maar ook een blauwdruk bieden voor andere democratieën wereldwijd.

Na de recente verkiezing van Donald Trump steeg de marktwaarde van Palantir met 23 miljard dollar.⁴ In een reactie aan aandeelhouders verklaarde Alex Karp: ‘This is the software century, and we intend to take the entire market.’ Dit soort zelfverzekerdheid

Zonder stevig ingrijpen zal big tech een onomkeerbare machtspositie verwerven die democratische instituties bedreigt

onderstreept de groeiende invloed van technologiebedrijven in een politiek instabiele wereld. Het is van cruciaal belang dat politici beter inzicht krijgen in de techcoup die gaande is. Het lezen van Marietje Schaakes boek is een waardevolle eerste stap in die richting.

1 Maureen Dowd, ‘Alex Karp has money and power. So what does he want?’, *The New York Times*, 17 augustus 2024.

2 Op de volgende website is meer over deze AI-wet te vinden: <https://www.digitaleoverheid.nl/overzicht-van-alle-onderwerpen/nieuwe-technologieen-data-en-ethiek/artificiele-intelligentie-ai/ai-verordening>

3 Gustaf Kilander, ‘JD Vance says US could drop support for NATO if Europe tries to regulate Elon Musk’s platforms’, *Independent*, 17 september 2024.

4 Tabby Kinder, ‘Palantir becomes a “Trump trade” as investors bet on higher defence spending’, *Financial Times*, 20 november 2024.